

Підвищення конкурентоспроможності гірських територій як передумова сталого розвитку Карпат

Розглядається проблема формування єдиного комплексного підходу до вирішення проблеми транскордонної співпраці через участь транскордонних регіонів у європейських програмах співпраці та розвитку. Особлива увага приділяється ролі єврорегіонів, у першу чергу Карпатського Єврорегіону, у сприянні розвитку території шляхом залучення коштів Програм транскордонної співпраці Європейського інструменту партнерства і добросусідства. Аналізується сучасний стан підтримки розвитку гірських територій на національному та європейському рівні та визначаються перспективи подальшого розвитку Карпат. Зокрема, обґрунтовується необхідність затвердження окремої операційної програми Європейського Союзу для території Карпат, а також розробка концепції даної програми.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, стратегія розвитку, пріоритет, конкурентоспроможність, транснаціональна співпраця, європейські регіони, європейська інтеграція, місцеве самоврядування.

Вітчизняні дослідники та науковці приділяють значну увагу проблемам забезпечення конкурентоспроможності територій, що зумовлено глобалізаційними процесами світової економіки і неоднозначним їхнім впливом на ситуацію у регіонах. Одні регіони одержать переваги від глобалізації, а інші потребують формування у регіональній політиці відповідних механізмів підтримки їх конкурентоспроможності (субсидії, кредити, інвестиції в інфраструктуру, податкові пільги, фінансові стимули тощо).

Територія вважається конкурентоспроможною за трьох умов: коли на ній комфортно проживати населенню, коли на ній комфортно вести бізнес та здійснювати інвестиції та коли сюди комфортно приїжджати туристам. Таким чином, конкурентоспроможність регіону можна визначити як його спроможність протягом тривалого часу на основі насамперед власних, а також залучених можливостей продукувати товари та послуги для регіонального, національного і зовнішнього ринків, забезпечуючи водночас стабільність і зростання реальних доходів своїх жителів [4].

Відповідно, у цих умовах зростає роль регіонального та місцевого самоврядування, якому необхідні певні важелі і засоби стимулювання економічного розвитку і партнерства з іншими регіонами та країнами. Співпраця з різними регіонами, яка активно розвивається в останні роки, відкриває широкі можливості для підвищення ефективності використання власних ресурсів регіонів; зокрема, для прикордонних територій дуже важливим є транскордонне співробітництво.

Сучасні дослідники конкурентоспроможності регіонів визначають, що її рівень залежить від рівня співпраці на тій чи іншій території, а не від рівня конкурентної боротьби. У нашому випадку мова йде про те, що конкурентність регіону Карпат безпосередньо залежить від рівня транскордонної співпраці в її межах, особливо у найвищій її формі – єврорегіональній.

Метою даної статті є обґрунтування залежності конкурентоспроможності територій від рівня співпраці суб'єктів в її межах, визначення причини неефективності транскордонної співпраці в рамках Карпатського Єврорегіону та окреслення шляхів виходу з ситуації, що склалася.

Найкращим і найпоказовішим зразком підвищення рівня конкурентності територій шляхом співпраці може слугувати співпраця у рамках Альпійського простору між гірськими регіонами Австрії, Франції, Німеччини, Італії, Ліхтенштейну, Словенії та Швейцарії. У рамках цього простору ЄС реалізовує окрему Альпійську програму. «Альпійська просторова програма 2007–2013» є частиною «Європейської територіальної співпраці» (Мета 3 Регіональної політики ЄС на 2007–2013 рр.). Поряд із тринадцятьма іншими програмами вона сприяє транснаціональній співпраці європейських регіонів. Загальною метою програми є зростання конкурентоспроможності та привабливості території, на якій здійснюється співпраця, шляхом сталого розвитку. Отже, програма підтримує транснаціональні проекти на території Альп, що сприяють територіальному розвитку та розмиванню національних кордонів. На фінансову перспективу 2007–2013 рр. Європейська Комісія передбачила кошти у розмірі 130 млн. євро на досягнення таких пріоритетів:

1. Конкурентоспроможність і привабливість.
2. Доступ та зв'язок.
3. Екологія та запобігання ризикам.

Пріоритети Альпійської просторової програми 2007–2013 рр. є співзвучними із цілями Лісабонської та Гетеборзької стратегій. Результатами програми очікуються зростання рівня зайнятості населення Альпійського регіону та сталий розвиток, а також застосування інноваційних підходів до розв'язання проблем розвитку даного регіону. У програмі беруть участь прикордонні гірські регіони Австрії, Франції, Німеччини, Італії, Ліхтенштейну, Словенії та Швейцарії.

Передумовою до створення Альпійського простору та фінансування його розвитку Європейським Союзом стало прийняття Альпійської конвенції [1].

Для західної частини України, яка межує з чотирма державами-членами Європейського Союзу (Польща, Угорщина, Словаччина та Румунія), є актуальним питання розвитку єврорегіонального співробітництва. В регіоні українських Карпат (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Чернівецька області) функціонує Карпатський Єврорегіон. Однак розвиток Карпатського регіону є відмінним від того, які можливості використовуються в регіоні Альп, адже спочатку, у 1993 році, створено Карпатський Єврорегіон, а через 12 років на національному рівні розроблена та затверджена Карпатська конвенція.

Теоретичну модель функціонування «Карпатського Єврорегіону» було розроблено за сприяння експертів Інституту досліджень Схід-Захід, які вчасно зазначили, що численні локальні ініціативи транскордонного співробітництва не знаходять підтримки і порозуміння у національних урядів. Ця проблема залишалася і на периферії інтересів структур Європейського Союзу. Одночасно виникла загроза нової «залізної завіси» між країнами Центральної Європи і колишніми республіками Радянського Союзу. Саме тому в листопаді 1991 р. у м. Міхаловце (Словаччина) на міжнародній конференції «Регіони в міжнародному співробітництві» було сформовано концепцію та визначено пріоритети взаємодії прикордонних адміністративно-територіальних одиниць регіонального рівня Польщі, Словаччини, Угорщини та України [2].

Важливим організаційним етапом стала конференція у травні 1992 р. у м. Ніредьгаза (Угорщина), де представники зазначеного Інституту запропонували до «Карпатського єврорегіону» об'єднати українську, угорську та польську ініціативи з метою формування єдиної структури «Карпатського єврорегіону». На нараді представників зацікавлених регіонів, що відбулася у червні того ж року

в м. Ужгороді (Україна) було сформовано комітет, який підготував установчі документи об'єднання – Угоду і Статут.

14 лютого 1993 р., коли у м. Дебрецен (Угорщина) міністри закордонних справ Угорщини Польщі, України ухвалили декларацію, де наголошувалося, що «створення «Карпатського єврорегіону» сприятиме значному зміцненню дружби та процвітання країн даного регіону, а також гарантуватиме активне використання принципів Акту Конференції з питань Безпеки та Співробітництва в Європі (Гельсінкі, 1975), Паризької Хартії Нової Європи (Париж, 1990) та інших документів. Створення «Карпатського єврорегіону» спрямує зусилля Ради Європи та Європейського Союзу на розвиток регіонального співробітництва», вважають днем офіційного оформлення міжрегіональної асоціації «Карпатський єврорегіон». Представники регіонів України, Польщі та Угорщини, які підписали програмні та статутні документи, виступили засновниками цієї міжнародної Асоціації.

Передбачалося, що діяльність Асоціації буде спрямована на організацію та координацію діяльності з підтримки економічного, наукового, екологічного, культурного та освітняського співробітництва між її членами; розробку окремих проектів з прикордонного співробітництва між її членами у сфері спільних інтересів; сприяння контактам між народами регіонів-членів Асоціації, зокрема контактам між експертами в різних галузях; підтримку добросусідських стосунків між її членами; підтримку регіонального розвитку всіх своїх членів; визначення потенційних напрямів для багатостороннього прикордонного співробітництва своїх членів.

На даний час членами МА «Карпатський Єврорегіон» є такі адміністративно-територіальні одиниці:

- в Угорщині – області Боршод-Абауй-Земплейн, Гевеш, Яс-Надькун-Солнок, Саболч-Сатмар-Берег, Гайду-Бігар та міста з обласним статусом Дебрецен, Егер, Мішкольц, Ніредьгаза.
- у Польщі – Підкарпатське воєводство, його гміни та повіти, які є членами товариства «Єврорегіон Карпатський – Польща»;
- у Словаччині – Кошицький та Прешовський край;
- в Україні – Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області;
- в Румунії – округи Бігор, Ботошані, Марамуреш, Сучава, Сату Маре, Зілаг і Харгіта [1].

Території, що належать до «Карпатського Єврорегіону», незважаючи на те, що розташовані по обидва боки кордону Європейського Союзу, наразі ще залишаються периферією у власних країнах як із соціального, так і з економічного погляду. Більшість із них страждає від проблем, пов'язаних із навколишнім середовищем, невідповідною інфраструктурою, безробіттям, економічним співробітництвом, нерівною доступністю до різноманітних фондів ЄС.

Існування асоціативного транскордонного об'єднання місцевих та регіональних громад, інтереси яких представляють органи державної влади та місцевого самоврядування, надавало можливості спільного використання енергетичних ресурсів; вироблення спільної політики щодо охорони довкілля; збільшення притоку іноземного капіталу; вироблення програм регіонального розвитку; виробництва конкурентоспроможної продукції, сприяння практичному запровадженню місцевих ініціатив; розвитку транспортного зв'язку на території «Карпатського єврорегіону», подолання проблеми недостатньо розвинутої інфраструктури; розвитку сучасної економічної структури регіону; гармонійного розвитку людської

інфраструктури; розвитку системи охорони здоров'я, соціального та культурного захисту; різнобічного розвитку туризму; зміцнення європейського та атлантичного співробітництва [1].

Проте через відсутність стратегічного бачення перспектив розвитку «Карпатського євро регіону», відсутність дзеркальних виконавчих структур у кожній з країн-членів протягом 15 років його існування не було використано більшої частини можливостей, що виникли після його інституалізації у 1993 р., та тих фінансових можливостей, які передбачаються Європейським Союзом для сприяння розвитку транскордонній співпраці.

Очевидно, що головним чинником функціонування транскордонної співпраці є фінансування транскордонних проектів та програм. Це, власне, і зумовило доцільність створення євро регіонів, тобто структур, які забезпечують управління та фінансування транскордонної співпраці. Завдяки тому, що в країнах Європи існує повноцінне місцеве самоврядування з власним фінансуванням і виконавчим інструментом, вони змогли використати фінансовий інструмент євро регіонів для підняття рівня свого соціально-економічного розвитку [5]. Європейський Союз виділяє мільярди євро для розвитку євро регіонів. Гранти від кількох десятків тисяч до сотень мільйонів євро спрямовуються для облаштування інфраструктури, шляхів, електропостачання, підтримки міжлюдських контактів тощо. Основними джерелами фінансування є кошти структурних фондів та ініціатив ЄС. На жаль, Карпатський Євро регіон як цілісна структура не використовував сповна можливості Європейського Союзу для розвитку співпраці в його рамках.

Однією з причин неефективності стало існування механізму взаємозв'язку між Радою (міжнародною) Євро регіону та громадами національних частин, у нашому випадку аналізуватимемо власне українську національну частину. Необхідна була посередницька структура, яка б забезпечувала взаємозв'язок між Радою і громадами та була б компетентною для допомоги місцевим громадам щодо залучення коштів європейських програм підтримки транскордонного співробітництва.

Подібна структура – Асоціація органів місцевого самоврядування «Євро регіон Карпати – Україна» – була створена лише 2007 р. У всіх країнах – членах Карпатського Євро регіону, крім України, були створені національні представництва – юридичні особи. Лише на 14 році існування в Україні було створено АОМС «Євро регіон Карпати – Україна», об'єднання обласних, районних та міських рад чотирьох областей. У серпні 2008 р. Асоціацію було визнано Національним Представництвом Карпатського Євро регіону в Україні. На даний час АОМС «Євро регіон Карпати – Україна» поширює свою діяльність на всю територію української частини Карпатського Євро регіону.

В Україні актуальною є проблема координації діяльності чотирьох областей – учасників Карпатського Євро регіону. Для цього було створено Національну Раду української сторони Карпатського Євро регіону, яку на даний час очолює голова Івано-Франківської обласної ради. У кожній з областей створюються координаційні пункти при обласних радах, які координуватимуть свою діяльність як з Національною радою, так і з виконавчою структурою – Національним Представництвом Карпатського Євро регіону в Україні, яке розміщується у Львові на базі АОМС «Євро регіон Карпати – Україна».

Основна мета діяльності АОМС «Євро регіон Карпати – Україна» – інституціоналізація роботи української сторони Карпатського Євро регіону та створення дієвого інструменту для одержання територіальними громадами Карпатського Євро регіону допомоги Європейського Союзу.

Основними функціями «Єврорегіону Карпати – Україна» у даній структурі української сторони є посередницька, інформаційна та координуюча.

Для досягнення цілей у своїй діяльності Асоціація співпрацює із такими структурами: Кабінет Міністрів України; регіональні та місцеві органи влади і самоврядування; європейські структури – Єврокомісія та Конгрес місцевих і регіональних органів влади Ради Європи; єврорегіони; наукові та дослідницькі установи; донорські організації; неурядові організації; громади регіону Карпат.

З метою формування ефективного механізму діяльності Карпатського Єврорегіону Асоціація у партнерстві з вищеназваними структурами планує здійснювати і координувати такі заходи:

1. На державному рівні:

1.1. Проголошення чотирма карпатськими областями (Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська та Чернівецька) **2009 р. Роком Карпат.**

1.2. Робота над розробкою *Угоди щодо регіонального розвитку Уряд – Карпати.*

2. На міжнародному рівні:

2.1. Розробка та реалізація *єдиної операційної програми Європейського Союзу* на фінансову перспективу 2014–2020 рр. для регіону Карпат.

14 листопада 2008 р. голови Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької обласних рад підписали декларацію намірів щодо проголошення 2009 р. Роком Карпат.

Це питання набуває особливої гостроти та значення в контексті паводка 23-27 липня 2008 р. в Карпатах, який, з одного боку, оголив найгостріші проблеми загосподарювання даних територій, а з іншого – об'єднав регіон для пошуку виходу з критичної ситуації, що в останні десятиріччя склалася на даній території. Для виконання даної мети був розроблений комплекс заходів з відзначення 2009 р. як Року Карпат і передбачене відповідне фінансування в обласному бюджеті на 2009 р.

Заходи щодо Року Карпат здійснюватимуться у напрямках:

- 1) запобігання надзвичайним ситуаціям у Карпатах;
- 2) збереження гірських масивів та запровадження екологічних засад для ведення лісового господарства;
- 3) поліпшення соціальних питань;
- 4) заходи з вивчення, збереження та популяризації пам'яток історії та культури в гірських районах.

З метою сприяння формуванню ефективної політики Уряду України, спрямованої на сталий розвиток Карпат, підвищення конкурентоспроможності даного регіону, а також визначення та закріплення форми договірних відносин між центральними та місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування регіону Українських Карпат (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Чернівецька області) у сфері регіонального розвитку Національне представництво України в Карпатському Єврорегіоні ініціює розробку *Угоди щодо регіонального розвитку Українських Карпат.*

Угода повинна визначати пріоритетні напрями і спільні заходи центральних та місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, спрямовані на забезпечення сталого розвитку Карпат, розробку Стратегії сталого розвитку регіону Українських Карпат на 2009–2017 рр., зобов'язання та відповідальність Кабінету Міністрів України, з одного боку, та Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської і Чернівецької обласних рад – з іншого, щодо виконання Угоди, порядку, обсягу, форм та строків фінансування спільних заходів.

Спільні заходи у рамках Угоди здійснюватимуться за такими пріоритетними напрямками:

- розробка Стратегії сталого розвитку регіону Українських Карпат на 2010–2017 рр.;
- створення ефективної системи охорони навколишнього природного середовища та запобігання природним і техногенним катаклізмам у регіоні Українських Карпат;
- покращення якості людського капіталу у регіоні;
- розвиток туризму шляхом розбудови транспортної, інформаційної та соціальної інфраструктури Українських Карпат з метою збільшення конкурентоспроможності даного регіону;
- збереження автентичної історико-культурної спадщини.

Нормативно-правову базу в даній галузі складають Закони України «Про стимулювання розвитку регіонів», «Про місцеве самоврядування», «Про місцеві державні адміністрації»; «Про Генеральну схему планування території України», «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти», «Про статус гірських населених пунктів», «Про державні цільові програми», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України»; Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 р. (постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. №1001); регламент Кабінету Міністрів України (постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 р. №950); Бюджетний кодекс України; Цивільний кодекс України; Господарський кодекс України.

Вищезазначені ініціативи Асоціації сприятимуть формування бренда «Карпати» на внутрішньому ринку. Однак слід повністю використовувати і можливості залучення коштів Європейського Союзу.

Слід зазначити, що нині відсутня єдина програма для розвитку регіону Карпат, як це існує для регіону Альп, про що йшлося вище. Великі надії на розвиток карпатських територій давав процес європейської інтеграції і пов'язані з цим сподівання на фінансове сприяння інвестицій та співпраці з бюджету Європейського Союзу. На жаль, можна підсумувати, що до цього часу сприяння для території Східних Карпат з точки зору розширення Європейського Союзу має незначний характер. Крім пілотних фінансових інструментів у передвступному для Польщі, Угорщини, Словаччини та Румунії періоді (PHARE CBC, TACIS CBC), а також перших операційних програм, що реалізувалися у рамках Ініціативи Спільнот INTERREG IIIA 2004–2006 рр., і недосконалих Програм Добросусідства 2004–2006 рр. не функціонувала жодна конкретна програма сприяння розвитку Східних Карпат не лише в інвестиційному плані, але також щодо сприяння багатосторонній міжлюдській та інституційній співпраці чи спільних праць щодо розробки концепцій розвитку.

Зміни ситуації не приніс також період програмування 2007–2013 рр. На території Східних Карпат функціонують *de facto* ідентичні з перспективою 2004–2006 рр. фінансові інструменти. З-поміж основних з них можна виокремити такі:

1. Програми Європейської територіальної співпраці 2007–2013 рр.:
 - 1.1 Польща – Словаччина.
 - 1.2 Угорщина – Словаччина.
 - 1.3 Угорщина – Румунія.
 - 1.4 Центральна Європа (транснаціональна програма).

2. Програми Європейського Інструменту добросусідства та партнерства 2007–2013 рр.:

- 2.1 Польща – Україна – Білорусь (за участю Львівської, Закарпатської областей повною мірою та додатково (20% усього фінансування) Івано-Франківська область) – на суму 186,2 млн. євро).
- 2.2 Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна (за участю Закарпатської та Чернівецької областей повною мірою та Івано-Франківської області додатково на суму 74,8 млн. євро).
- 2.3. Україна – Румунія – Молдова (за участю Чернівецької області) на суму 137,4 млн. євро.

АОМС «Єврорегіон Карпати – Україна» спільно з товариством «Єврорегіон Карпатський Польща» ініціюють необхідність затвердження Європейською Комісією окремої операційної програми Європейського Союзу для території Карпат на фінансову перспективу 2014–2020 рр., а також зміну підходу та розробку **єдиної програми для території усіх Карпат**. У зв'язку з цим виникає потреба розробки концепції даної програми (робоча назва – **«Карпатський горизонт»**) та її презентації Європейській Комісії. Пропонується прийняття двох перспектив для визначення цілей концепції «Карпатський Горизонт 2013». Перша з них – довготермінова, пов'язана із стратегічним виміром концепції. В її ракурсі результатом діяльності буде **соціально-економічний розвиток Карпатського Єврорегіону**, а найважливішим продуктом – спеціальна **Операційна Програма «Програма Карпат»**, що реалізуватиметься у фінансовій перспективі 2014–2021 рр. Функціональною складовою цієї цілі є досягнення основоположною структурою співпраці (Єврорегіоном Карпатським як інституцією) можливості автономного управління програмою (**Карпатський Єврорегіон як Керівна Інституція управління «Карпатською Програмою»**). Крім підготовки спеціальної операційної програми «Карпатської Програми», функцією реалізації концепції «Карпатський горизонт» є координація і узгодження з точки зору програмування положень інших операційних програм, що реалізовуватимуться на території Карпатського Єврорегіону в рамках майбутньої політики Східного партнерства ЄС.

У середньостроковій перспективі цілями, виконання яких забезпечуватиме реалізацію головної цілі, є, по-перше, створення у рамках Карпатського Єврорегіону професійної структури співпраці, що базуватиметься на національних об'єднаннях органів місцевого самоврядування; по-друге, забезпечення для цієї структури таких інституційних та процедурних розв'язань, які гарантуватимуть реальну координацію діяльності і забезпечать здатність організацій до управління важливими завданнями від імені ЄС. Черговою визначальною середньостроковою метою є підготовка спільної Стратегії розвитку Карпатського Єврорегіону, яка визначить стратегічні напрямки розвитку Єврорегіону, пріоритети та заходи, а перш за все слугуватиме підставою для синхронізації підготовки національних та регіональних програм, і в першу чергу, «Карпатської Програми».

Реалізація вище зазначених ініціатив дозволить: сформувати бренд «Карпати» на регіональному, національному та європейському ринках, а також сприятиме трактуванню Карпат як цілісної економічної, екологічної та гуманітарної системи. З іншого боку, залучення національних та європейських фінансових ресурсів для розвитку Карпатського регіону, безумовно, сприятиме зростанню його конкурентоспроможності.

Таким чином, можна зробити висновок, що зростання конкурентоспроможності регіону Карпат, у першу чергу, залежатиме від ефективної єврорегіональної

співпраці в його рамках, яка, власне, і сприятиме залученню внутрішніх та зовнішніх фінансових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Convention on the protection of the Alps (Alpine Convention) / Official Journal of the European Communities (translation). – Brussels, December, 1991.
2. The Carpathan Euroregion Project: Institute for East-West Studies. — Atlanta–Bardejov–Debrecen–Krosno–Lviv–Uzhgorod, 1994. – 9 p.
3. Suli-Zakar Istvan. Strategic Development Programme for the Carpathian Euroregion Interregional Association. Nyiregyhaza, 2004. – P. 8.
4. Конкурентоспроможність регіонів України: стан і проблеми / Український центр економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова. – К., 2008.
5. Філіповська О. О. Світовий досвід фінансування транскордонного співробітництва та транскордонних проектів / О. О. Філіповська // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів. – 2008. – Вип. 3(71). – С. 526–527.

Горбовой В.И. Повышение конкурентоспособности горных территорий как предпосылка устойчивого развития Карпат.

Рассматривается проблема формирования единого комплексного подхода к решению проблемы трансграничного сотрудничества посредством участия трансграничных регионов в европейских программах сотрудничества и развития. Особое внимание уделяется роли еврорегионов, в первую очередь Карпатского Еврорегиона, в содействии развитию территории путем привлечения средств Программ трансграничного сотрудничества Европейского инструмента партнерства и добрососедства. Анализируется современное состояние поддержки развития горных территорий на национальном и европейском уровне и определяются перспективы дальнейшего развития Карпат. В частности, обосновывается необходимость утверждения отдельной операционной программы Европейского Союза для территории Карпат, а также разработка концепции данной программы.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, стратегия развития, приоритет, конкурентоспособность, транснациональное сотрудничество, европейские регионы, европейская интеграция, местное самоуправление.

Gorbovy V.I. Increase of Competitiveness of Mountain Territories As Pre-Condition of Sustainable Development of Carpathians.

The problem of the forming of the single complex approach to the decision of the problem of transborder cooperation through participating of transborder regions in the European programs of cooperation and development is considered. Particular attention is paid to the role of Euroregions, first of all Carpathian Euroregion, in promotion of territorial development by means of getting funds from Programs of transborder cooperation of European Instrument of Partnership and Neighborhood. The present state of national and European support of mountainous territories development is analyzed and the perspectives of the future development of the Carpathians are determined. In particular, the necessity of ratification of the separate operational program of European Union for the territory of the Carpathians, and also elaboration of conception of its program are substantiated.

Key words: transborder cooperation, strategy of development, priority, competitiveness, transnational cooperation, European regions, European integration, local self-government.

Надійшло 12.11.2009 р.